

УДК 372.862

Левін П. Б.

КРИТЕРІЇ УСПІШНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ У ТЕХНОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ

У статті охарактеризовано особливості перевірки в рамках технологічної освіти сформованості в учнів системи економічних понять. Виокремлено 5 рівнів засвоєння школярами економічних знань та вмінь, що формуються в процесі технологічної діяльності.

Ключові слова: технологічна освіта, економічна освіта, перевірка знань, завдання.

У сучасному динамічному світі зростає значення здатності використовувати отримані знання та навички для вирішення конкретних завдань, з якими особа стикається у повсякденному житті (як у побуті, так і в професійній сфері). З цієї причини просте відтворення матеріалу та розв'язання типових задач за відомим алгоритмом в рамках кожного навчального предмета з погляду підготовки школяра до життя є другорядним. На перший план виходить розвиток логічного мислення, формування навичок аналізу ситуації, виявлення проблеми, самостійного прийняття аргументованих рішень тощо. З огляду на це підвищується значення міжпредметних зв'язків – здатності учнів використовувати для вирішення практичних завдань знання та вміння, отримані при вивченні різних дисциплін на різних етапах навчання.

Чинні програми предметів «Трудове навчання» та «Технології» спрямовані на здійснення учнями пошукових і дослідницьких дій, зокрема, в ході виконання проектів. Зазначена діяльність вимагає, зокрема, реалізації економічних знань. При цьому, з очевидних причин, зазначені програми не містять критеріїв сформованості економічних понять в технологічній освіті.

Проблема успішності реалізації економічних знань в технологічній освіті досліджена недостатньо. Мету та завдання формування економічних понять в технологічній освіті визначили, зокрема, О. Шпак [10], Л. Кураков [4], М. Вачевський [1], М. Корець [3]. Окремі аспекти оцінювання рівня сформованості відповідних знань, умінь та навичок розглянуто в роботі І. Сасової та О. Аменда [9]. При цьому методи оцінювання знань та критерії сформованості відповідних умінь та навичок досі не визначені.

Метою даної статті є визначення критеріїв успішності реалізації економічних знань в технологічній освіті. До завдань належить визначення концептуальних основ та критеріїв оцінювання, а також форм контролю.

Використання матеріалу з економічних наук в рамках викладання предметів «Трудове навчання» [7] та «Технології» [6] є складовою практичної діяльності учнів. Головною метою формування економічних понять у відповідних навчальних курсах є пристосування учнів до умов нового соціального та економічного середовища [5, с. 62], тобто сприяння соціальній та професійній адаптації школярів. Через це, оцінювати успішність реалізації економічних знань в технологічній освіті слід здійснювати, виходячи з завдань соціальної та професійної адаптації учнів.

З погляду соціальної адаптації рівень сформованості та реалізації економічних знань в технологічній освіті слід оцінювати з погляду змін в життєдіяльності учня відповідно до соціальних очікувань та індивідуальних потреб [5, с. 62]. З погляду професійної адаптації – в контексті перетворення потреби учня досягати успіху на мотив професійної самореалізації, а мотивів – у стійкій особисті властивості [8, с. 78]. Успішність процесу соціалізації учня залежить від усвідомлення ним економічних цінностей як своїх потреб, а також вимог, які висуває суспільство до нього [2, с. 56].

Для організації технологічної діяльності вчитель формує в учнів базові економічні поняття, що безпосередньо реалізуються в технологічній освіті. Типологізацію економічних знань з погляду їх реалізації в технологічній освіті подано у Табл. 1.

Таблиця 1

Типологізація економічних знань з погляду їх реалізації в технологічній освіті

Тип	Приклади	Системність	Шляхи застосування в технологічній діяльності
Економічні знання, що є результатом життєвого досвіду	Критерії вибору споживчого товару, планування власного бюджету.	Несистемні	Виступають основою для оцінки проекту та/або прототипу з погляду споживача й одночасно є опорними для засвоєння більш глибоких економічних знань.
Знання, отримані при вивченні інших дисциплін	Проведення розрахунків, принципи територіального розміщення виробництв.	Системні в рамках інших дисциплін та несистемні з погляду технологічної освіти	Є допоміжними в процесі технологічної діяльності учнів.
Економічні знання, отримані в процесі технологічної освіти	Потреби споживача, собівартість виробу.	Системні	Безпосередньо застосовуються в процесі технологічної діяльності.

Як вже зазначалось, в технологічній освіті економічні знання знаходять практичну реалізацію. Учень застосовує наявні та/або набуті при вивченні інших наук знання та вміння безпосередньо в проектній діяльності. Завдяки цьому в учнів формується критичний підхід, навички інтерпретації економічної інформації та забезпечується більш глибоке засвоєння економічних знань, що є важливим аспектом з погляду соціальної та професійної адаптації учнів.

Перевірка засвоєння економічних знань має відбуватись поряд з контролем основних знань, вмінь та навичок, що формуються в процесі технологічної діяльності. Вчитель має перевірити розуміння учнями ключових понять, вмінь відтворювати економічну інформацію, підтверджувати відповіді прикладами, застосовувати економічні знання в практичній діяльності. Слід використовувати усну, письмову, експериментальну (практичну) перевірки [9, с. 100-101]. Найбільшу увагу слід приділяти саме практичній перевірці знань та вмінь.

Для контролю засвоєння учнями в процесі технологічної діяльності економічних знань та сформованості вмінь і навичок важлива системність. Вчитель має здійснювати поточний, періодичний та підсумковий облік економічних знань учнів.

Поточний контроль та облік здійснюються на кожному уроці одночасно з перевіркою підготовки з інших питань. Під час поточного контролю відбувається перевірка розуміння суті економічних понять та законів, вмінь планувати роботу, економно витрачати матеріали і т.п. Періодичний контроль та облік здійснюються за результатами вивчення певної теми. Він має включати виконання практичного завдання, а у разі неможливості – усне або тестове опитування. Підсумковий контроль та облік відбуваються по завершенні семестру та навчального року [9, с. 101-102].

На кінець навчального року учень має засвоїти визначене коло економічних знань, які реалізуються в його практичній діяльності на уроках предметів «Трудове навчання» та «Технології». Крім того, в нього повинні бути сформовані конкретні вміння та навички. Їх перелік подано в Таблиці 2.

Таблиця 2

**Перелік економічних знань, вмінь, навичок, засвоєних (сформованих)
в рамках технологічної освіти станом на кінець навчального року**

Клас	Теоретичні знання (перелік понять, явищ, законів)	Вміння та навички
5	Знаряддя праці. Процес праці. Споживач. Маркетингове дослідження. Види технологічної діяльності у побуті.	Здійснення та елементарне економічне обґрунтування вибору виробу для проектування. Складання елементарного плану роботи з виготовлення виробу. Проведення дослідження смаків споживачів (в формі анкетування). Визначення основних характеристик споживача виробу.
6	Потреба. Матеріал, сировина. Проектування. Технологія як діяльність. Спеціалізація.	Визначення причин популярності виробів, що мають певні ознаки. Генерування ідей проекту та вибір з них оптимальної. Пошук та елементарний аналіз економічної інформації, потрібної для проектування та виготовлення виробу. Вибір конструкційних матеріалів для виготовлення виробу та його елементарне економічне обґрунтування (вартість, вплив на споживчі властивості виробу). Коротка презентація виробу споживачам.
7	Вимоги до якості та безпеки продуктів. Моделі-аналоги виробу. Економічне значення методу проектування.	Визначення переваг та недоліків моделей, що є аналогами виробу. Опис переваг обраного об'єкта проектування з економічного погляду. Обґрунтування доцільності використання в проекті окремих характеристик моделей-аналогів. Вибір матеріалів для проектування і виготовлення виробу та його економічне обґрунтування.
8	Підприємницька ідея. Сегментація споживачів. Значення моди з погляду виробника. Собівартість. Дохід.	Сегментація споживачів виробів кожного виду. Визначення завдань проекту. Оцінка перспективи виготовлення виробів кожного виду з погляду рівня доходу виробника. Оцінка ідеї бізнесу зі створення підприємства, яке виготовляє певні вироби з погляду рівня доходу. Порівняння різних матеріалів для виготовлення виробу з погляду впливу на здоров'я споживача та навколишнє середовище. Обґрунтування з економічного погляду вибору матеріалів для виготовлення виробу з кількох альтернатив. Визначення технології виготовлення виробу та економічне обґрунтування вибору. Складання детального плану роботи з виготовлення виробу. Розрахунок собівартості виробу. Презентація результатів проектної діяльності.

9	<p>Витрати виробництва. Кошторис виробництва. Критерії вибору споживача. Модель, макет, прототип. Попит. Економічне значення методу проектування. Реклама.</p>	<p>Оцінка попиту на виріб. Порівняння інтересів виробника та споживача. Виконання міні-маркетингового дослідження з метою прогнозування попиту споживачів на вироби різного призначення. Обґрунтування послідовності технологічних операцій з виготовлення виробу. Порівняння різних матеріалів для виготовлення виробу з погляду змін споживчих характеристик виробу залежно від застосування кожного з матеріалів. Розгорнуте економічне обґрунтування вибору матеріалів для виготовлення виробу. Складання кошторису виробництва. Захист проекту. Оцінка результатів проектної діяльності. Розробка елементарного рекламного матеріалу на паперовому носії.</p>
10	<p>Виробництво Проектна пропозиція Економічна система Продуктивні сили Засоби виробництва Три основні питання економіки Прибуток Рентабельність Дослідження потреб ринку</p>	<p>Пошук економічної інформації, необхідної для реалізації проекту. Пропонування ідей проекту. Аналіз об'єкту проектування з економічного погляду. Розрахунок собівартості проекту, прибутку та рентабельності. Визначення мети, завдань та плану маркетингового дослідження, розробка інструментарію. Проведення маркетингового дослідження та аналіз його результатів.</p>
11	<p>Глобальні проблеми людства Функції, сфери та галузі професійної діяльності людини</p>	<p>Презентація проекту та виробу, який планується виготовити. Самостійне виконання проекту. Врахування екологічного чинника при розробці проекту. Визначення основних компонентів процесу вибору майбутньої професії.</p>

За результатами підсумкового контролю визначаються рівні засвоєння економічних знань й сформованості вмінь та навичок. Можна виділити 5 рівнів:

Високий рівень. Учень:

- розуміє економічні закони і категорії;
- підкріплює знання власними прикладами;
- самостійно генерує ідеї проекту та вибирає з них оптимальну;
- самостійно відбирає економічну інформацію, необхідну для оцінки попиту на виріб, проектування та виготовлення виробу;
- самостійно виконує розгорнуте економічне обґрунтування вибору виробу для виготовлення, спираючись на самостійно відібрану інформацію;
- визначає причини, взаємозв'язки, наслідки між економічними явищами, обґрунтовуючи свою точку зору;
- застосовує в технологічній діяльності економічні знання, уміння та навички, зміст яких охоплює декілька тем;
- виявляє особисту позицію щодо економічних процесів, які відбуваються в суспільстві.

Достатній рівень. Учень:

- розуміє і свідомо відтворює основний навчальний матеріал з економіки;
- застосовує щодо типових економічних ситуацій прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, висновок);

- в процесі технологічної діяльності самостійно розв'язує типові економічні задачі;
- вміє використовувати отримані економічні знання у типових ситуаціях;
- вміє користуватися додатковими (крім розповіді вчителя і підручника) джерелами інформації;
- самостійно генерує ідеї проекту;
- самостійно виконує економічне обґрунтування вибору виробу для виготовлення, спираючись на інформацію, надану вчителем;
- здатний спостерігати за економічною інформацією у ЗМІ і робити висновки.

Середній рівень. Учень:

- відтворює інформацію, засвоєну ним у процесі навчання (без її критичного осмислення, не пропонуючи власної інтерпретації);
- намагається співвіднести показані або описані раніше економічні явища з їх характеристиками, тобто може встановити відповідні зв'язки, не пояснюючи причин;
- самостійно вибирає прийнятні ідеї проекту з числа запропонованих;
- спираючись на запропонований алгоритм, виконує економічне обґрунтування вибору виробу для виготовлення, використовуючи інформацію, надану вчителем;
- намагається застосовувати окремі прийоми логічного мислення (порівняння, аналіз, висновок);
- під час здійснення технологічної діяльності намагається самостійно розв'язувати економічні задачі, спираючись на відомий йому алгоритм;
- намагається використати отримані знання для пояснення власних рішень або дій з використанням теоретичних положень.

Початковий рівень. Учень:

- фрагментарно відтворює навчальний матеріал з економіки;
- за результатом вивчення навчального матеріалу впізнає економічні явища;
- за допомогою вчителя вибирає прийнятні ідеї проекту з числа запропонованих;
- за допомогою вчителя виконує коротке економічне обґрунтування вибору виробу для виготовлення;
- під час здійснення технологічної діяльності розв'язує економічні задачі лише за допомогою вчителя.

Від'ємний рівень. Учень:

- вважає економічні знання та відповідні вміння непотрібними;
- думає, що процес праці жодним чином не пов'язаний з економічною наукою;
- не прагне засвоювати економічні знання, оволодівати економічними вміннями та навичками, необхідними для здійснення технологічної діяльності.

Для учнів кожного класу критерії застосовуються з урахуванням вікових особливостей школярів та обсягу матеріалу з економіки, який вони мають засвоїти в рамках відповідного курсу (див. Табл. 2). Так, очевидно, що обсяг додаткової економічної інформації, яку використовують при проектуванні учень 5 класу та учень 11 класу, буде різним. При цьому для школяра відповідного віку важлива сформованість даного навичку на рівні, що визначається його віковими особливостями.

Критерії сформованості та реалізації економічних понять технологічної освіти визначаються цілями соціальної та професійної адаптації учнів. Оцінювання успішності реалізації економічних знань має здійснюватись систематично, паралельно з контролем основних знань, вмінь та навичок, що формуються в процесі технологічної діяльності. Для перевірки рівня успішності реалізації економічних знань використовуються різні форми контролю. Основну увагу слід приділяти перевірці умінь учня застосовувати знання в практичній діяльності, насамперед при виконанні проектів. За результатами контролю виконується підсумкова оцінка рівня засвоєння учнями економічних знань та сформованості відповідних умінь і навичок. Подальше вивчення теми має здійснюватись шляхом розробки методичних рекомендацій щодо перевірки сформованості в рамках технологічної освіти економічних понять в учнів основної і старшої школи.

Список використаних джерел

1. Вачевський М. Сучасна економічна освіта у країнах Західної Європи: формування професійних компетенцій / М. Вачевський // Рідна школа, 2006. - № 3. - С. 71-74.
2. Дембицька Н. Соціально-психологічні проблеми економічної соціалізації молоді / Н. Дембицька // Соціальна психологія, 2008. - № 3. - С.53-67.
3. Корець М. Концептуальні засади трансформації професійної підготовки вчителів для освітньої галузі «Технології» / М. Корець // Вища освіта України. - 2004. - № 2. - С. 53-58.
4. Кураков Л.П. Экономическое образование и воспитание школьников / Л.П. Кураков, Е.Н. Соболева, В.Н. Якимов; под ред. В.Н. Якимова. - М.: Просвещение, 1987. - 144 с.
5. Москаленко В. Економічна культура особистості як чинник її соціальної адаптації / В. Москаленко, О. Міщенко // Соціальна психологія, 2007. - № 5. - С. 57-73.
6. Навчальна програма «Технології» (10–11 класи). Рівень стандарту, академічний рівень [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/images/education/average/prog12/tech_st_ak.doc.
7. Навчальна програма з трудового навчання для загальноосвітніх навчальних закладів (5-9 класи) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/doc_29082013_tn_5_9.pdf.
8. Пилипенко Н. Мотиваційні механізми професійної адаптації особистості / Н. Пилипенко // Соціальна психологія, 2008. - № 3. - С. 131-136.
9. Сасова И.А. Экономическое воспитание школьников в процессе трудовой подготовки / И.А. Сасова, А.Ф. Аменд. - М.: Просвещение, 1988. - 192 с.
10. Шпак А.Т. Организация экономического образования и воспитания учащихся / Шпак А.Т. - К.: Радянська школа, 1987. - 127 с.

The features of verification to forming of the economic concepts system for pupils in the technological education process are described. The 5 levels to mastering economic knowledge and skills of pupils, forming in the process of technological activities are determined.

Key words: technological education, economic education, knowledge verification, exercise.

УДК 373.1

Люлькова Ю.М.

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У НАВЧАННІ ГЕОГРАФІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

У статті розкривається питання необхідності формування економічної компетентності учнів у навчанні географії в основній школі.

Ключові слова: компетентність, економічна компетентність, освітня компетенція.

Сучасні економічні, політичні й соціальні зрушення в суспільстві висувають нові вимоги до учнів, до їх вміння гармонійно співіснувати із суспільством, знати свої права та обов'язки, самостійно обирати свій шлях у житті, вміти правильно приймати рішення в умовах вибору, реалізувати свої здібності.

З огляду на це формування та розвиток людини є однією з актуальних проблем, що стоять перед педагогічною наукою і практикою.